

Zatočil, Leopold

O obsahu a vzájemném poměru tří pozdněstředověkých německých rukopisů (z Vídně, Desavy a Olomouce)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1975, vol. 24, iss. D22, pp. [147]-154

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108193>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

LEOPOLD ZATOČIL

O OBSAHU A VZÁJEMNÉM POMĚRU TŘÍ POZDNĚSTŘEDOVĚKÝCH NĚMECKÝCH RUKOPISŮ (Z VÍDNĚ, DESAVY A OLOMOUCE)

Na první pohled se zdá, že se dají těžko spojit tři rukopisy, z nichž každý pochází z jiné jazykové oblasti, tj. z jiného nářečního celku. Město Desava — Dessau leží, jak známo, severně od města Lipska a patřilo pod správu města Halle; jde tedy o oblast ryze hornosaskou, z které však pocházeli první slezští kolonisté. A tak se nelze divit, že zjišťujeme nápadné styčné body mezi desavským rukopisem Cod. 4° Georg (Univ.- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt in Halle, Zweigstelle Dessau) a mezi vídeňským rukopisem Cod. Nr. 3007, pocházejícím ze Slezska. K nim druzí se rukopis kapitulní knihovny v Olomouci CO č. 188, vyznačující se typicky moravskou němčinou, tj. bavorsko-východostředoněmeckou nářeční směsí 15. století, a obsahující některé památky společně oběma předcházejícím rukopisům.

Vycházet budeme z obsahu vídeňského kodexu, který má také cenu pro moravskou germanistiku. Tento rukopisný sborník Cod. Nr. 3007 (olim Nov. 297) je majetkem Rakouské národní knihovny ve Vídni. Starší popisy rukopisu: J. M. Schottky v *Anzeige-Blatt der Jahrbücher für Literatur V.* — Wien 1819, str. 31; dále Heinrich Hoffmann von Fallersleben, známý germanista a vynikající básník (1798—1874) ve svém *Verzeichnis der altdeutschen Handschriften der Hofbibliothek zu Wien 1841*, str. 176; dále Karl Schorbach, *Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius* (Quellen und Forschungen 74), Berlin 1894, str. 30 a násl. Nejnovější popis zmíněného rukopisu podává Hermann Menhardt ve svém znamenitém trisvazkovém díle: *Verzeichnis der altdeutschen literarischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Bde 1—3* (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Sprache und Literatur 13). 2. Band, S. 756 ff. (Berlin 1960) a to podle nejnovějších zásad a pravidel.

Nyní se budeme obírat rukopisem vídeňským se stálým zřením k rukopisu desavskému a olomouckému.

Obsah rukopisu Cod. Nr. 3007 je tento: 1. modlitby (2r—3v); 2. von der ertztey (3v—8r); 3. von dem jungestin tage (8r—14r); památka byla již vydána, avšak k vídeňskému rukopisu nebylo přihlédnuto,

jelikož si ho vydavatel nepovšimnul. Srov. nyní L. Zatočil, *Zwei alt-schlesische Gedichte*, SPFFBU, D 14 (1967), str. 109—124 (text vídeňského znění otištěn na str. 112—117). Ze srovnání s jinými dvěma verzemi vyplývá, že toto slezské znění obsahuje mnoho veršů jinde nedochovaných. — 4. *Bucheley n und passio der heyligen Margarethe* (14r—17v); tuto legendu vydal Karel Stejskal, *Büchelin der heiligen Margareta*. Beitrag zur Geschichte der geistlichen Literatur des XIV. Jahrhunderts. Programm des Gymnasiums in Znaim für das Schuljahr 1880, stran 33 (srov. též G. G. van den Andel, *Die Margaretalegende in ihren mittelalterlichen Versionen*. Eine vergleichende Studie. Groningen—Batavia 1933). O Stejskalově edici vyšla mj. recenze z pera známého filologa Philippa Straucha, *AfdA.* 7, 1881, str. 255—258, který vytýká Stejskalovi dlouhou řadu textových nepřesností, nedůslednost při sestavování aparátu variant, nejasnost v oceňování a zařazování jednotlivých rukopisů a ve zjišťování jejich vzájemného poměru; mluví o „ziemlich komplizierte Handschriftenfrage“. Stejskal se řídil normalizujícími tendencemi: legenda vyšla tedy v jazyce obecně středohornoněmeckém; nářeční text zůstal bez povšimnutí a zaslouhoval by, aby byl vydán buď samostatně anebo též s přihlédnutím k legendám stejné verze v rukopisných sbornících olomouckém, desavském a — čehož si germanistická filologie dosud vůbec nepovšimla — v rukopise upsalském Cod. 497, z něhož jsem si před lety legendu opsal. Neznají ji znalci této legendy (Strauch, Andel, G. Eis). Chci ukázat, jak dosud nepoužitý rukopis přispívá k vyjasnění jednoho místa. Stejskal:

577 *das al die bant erknachen*
und gar sêr zerbrâchen.

K tomu Strauch (str. 256): *das in c überlieferte irknagten liebe vielleicht eine Bindung irknahten = irknachten: zerbrâchen, vermuten, aber es ist wohl nach e [tj. olomoucký rukopis č. 188] zu lesen, etwa: diu bant begunden knechen [= hd. knacken] und gar sêr zerbrechen. Avšak žádný z obou nemá pravdu, srov. upsalský rukopis: das alle de benke knachten und enczwei krachten [od knacken, knackte vedle knachte]. Toto kritické vydání Stejskalovo nevyhovuje tedy a Strauch dodává: „Ich glaube, daß eine erneute Untersuchung einen teilweise andern Text aufstellen wird. Außer einigen schlimmen Sprachschnitzern, die schon von andern gerügt worden sind, hat Stejskal viel zu wenig den Mombritius, die Quelle, die dem Dichter vorlag, herbeigezogen.“ — Už při této příležitosti dá se pozorovat jistý příbuzenský poměr mezi našimi třemi rukopisy. Ovšem: tento poměr není a nemůže být také stoprocentní. 5. *Von den Recken* (28r—57r), památka zapsána výhradně ve vídeňském sborníku. O této památce několik důležitých slov: tu jde o básnickou verzi eposu o Laurinovi, převedenou z bavorského zpracování do staroslezského nářečí (asi 1500 veršů). Tato staroslezská verze nebyla dosud vydána, ačkoli jí použili — v opise — Karl Müllenhoff (*Deutsches Heldenbuch* 1. Bd., Berlin 1866) a Georg Holz (*Laurin und der kleine Rosengarten*, Halle 1897). Začátek a konec této slezské verze otiskl známý badatel v oboru staroslezského nářečí Wolfgang Jungandreas v článku *Eine schlesische Handschrift des Laurin* (v knize *Festschrift Theodor Siebs zum 70. Geburtstag* 26. August 1932, Breslau 1933).*

Vydání staroslezského Laurina je vysoce aktuální, poněvadž roku 1948 publikoval švédský germanista Torsten Dahlberg knihu *Zwei unberücksichtigte mittelhochdeutsche Laurinversionen*, Lund 1948, ve které zpřístupňuje basilejský rukopis b a desavský rukopis Des. (Upozorňuji, že desavský Laurin pochází z jiného rukopisu, než o kterém je řeč v tomto článku.) Dahlberg lituje, že mu není přístupný vídeňský rukopis Nr. 3007. Edice vídeňského slezského Laurina bude tím aktuálnější, čím vítanější bude definitivní zjištění poměru staročeského eposu o Laurinovi, objeveného roku 1899 proslulým polským slavistou Alexandrem Brücknerem v knihovně Osolińských ve Lvově a jím uveřejněného s jinými příslušnými kusy z rukopisu Baworowského v Archiv für slavische Philologie XIII. a pak přesněji diplomaticky Janem Lorišem v knize Sborník hraběte Baworowského (Sbírka pramenů, vyd. Česká akademie věd a umění, v Praze 1903). Vztah mezi staročeským Laurinem a německými verzemi zjišťoval ve své stati *Staročeská básně o Laurinovi a její originál* Karel Irenej Černý (Zpráva realky v Pardubicích r. 1893). Ale poněvadž za tehdejšího stavu věci mohl nahlízet jenom do kritického vydání Müllenhoffova (Černý mylně: Jánickova) a nepřihlížel k doslovným opisům rukopisů, mezi jiným též k doslovnému znění našeho rukopisu w, který znal z velmi neúplných variant uvedených Müllenhoffem, nemohl nijak zachytit podrobnější a přesnější vzájemné závislosti. Ale budíž k jeho chvále uvedeno, že se přece dopátral řady styčných bodů mezi oběma verzemi. Pomocí staročeského Laurina, z kterého je vytržen toliko jeden list, a pomocí našeho rukopisu w, dá se totiž na mnoha místech zrekonstruovat, opravit a doplnit Holzovo kritické vydání, které má četné mezery, vytečkové verše — na příslušných místech byla totiž zkomolena a porušena veškerá rukopisná tradice. Podařilo se mi získat mikrofilm tohoto staroslezského eposu a provést srovnání s ostatními verzemi a též s Laurinem staročeským. V mém vydání, které připravuji, bude staročeská verze náležitě oceněna. Zatím se musíme spokojit s těmito obecnými postřehy.

6. *Legenda o Veronice* (57v—74r), připisovaná Regenbogenovi, vydaná podle mladších rukopisů a tisků, vzbuzuje značnou pozornost pro své nářečí a vzhledem k tomu, že je také obsažena ve sborníku olomouckém. I tuto legendu hodlám vydat.

7. *De sancto Georgio* (74v—118r); jde o epos ve staroslezském nářečí, který má přes 3200 veršů. Tato legenda zůstala badateli naprosto nepovšimnuta: nikde v literatuře není o ní zmínka. Jen Rudolf Höpfner se jí stručně dotkl ve svém rozboru nářečí a literárních vztahů proslulé vídeňské velikonoční hry, zvané Wiener Osterspiel, a to v knize *Untersuchungen zu dem Innsbrucker, Berliner und Wiener Osterspiel* (Germ. Abh., 45. Heft, Breslau 1913). Domnívá se, že tato vídeňská verze je totožná s verzí obsaženou v jednom berlínském rukopise. Srov. u Höpfnera str. 62: „Vermutlich nahe verwandt mit einer gereimten Georgslegende in einer Berliner Hs. (Ms. Germ. 4°, 478, saec. XV, s. Goedecke² I, 232).“ Toť vše. — Pátrání po této berlínské básni zůstalo z mé strany po dlouhou dobu bezvýsledné. Náhodou se mi pomocí mých vědeckých přátel podařilo zjistit, že část berlínských rukopisů je dnes uložena v Tübingen. Odtud jsem byl upozorněn, že hledaný mnou rukopis je deponován v Marburku. Na podkladě mikrofilmů mně ochotně zaslanych z Marburku a z Vídně se při ohledání a srovnání obou rukopisů ukázalo, že jde o dvě obsahově, svým rozsahem a co do nářečí na-

prosto odlišné verze. Marburský epos se soustřeďuje jedině a především na boj Jiřího s drakem, zatímco vlastní *passio* zůstala nepovšimnuta, je psán nářečím alemanským a má něco přes 850 veršů. Jinak je tomu s vídeňským, tj. se staroslezským velmi rozsáhlým eposem. Ten jenom v úvodu (rozsah několika set veršů) vypráví o boji Jiřího s drakem; co pak následuje, jsou básnické reprodukce jednotlivých scén z utrpení sv. Jiří. Německé podání se celkem přidržuje jednotlivých událostí, jak nám je líčí latinské legendy. Pro úplnost budiž uvedeno, že prapůvodní verze legendy byla řeckého původu (srov. o této řecké, žel, ne úplně dochované legendě D. Detlefsen, *Über einen griechischen Palimpsest der Hofbibliothek mit Bruchstücken einer Legende vom heiligen Georg* — Sitzungsberichte der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe, 27. Bd., 1858, Wien 1858, str. 384—404). Tato stručná řecká verze bez motivu s drakem byla východiskem pro ostatní legendy latinské, které jsem si přirozeně musil také opatřit. Na stopu pramene mě uvedl znamenitý článek Konrada Z w i e r z i n y *Bemerkungen zur Überlieferung des ältesten Textes der Georgslegende* (Untersuchungen und Quellen zur germanischen und romanischen Philologie. Johann von K e l l e dargebracht von seinen Kollegen und Schülern I. Bd., Prager Deutsche Studien. Prag 1908, str. 555—564), v němž se zabývá toliko některými latinskými verzemi, německou rýmovanou nezná; v latinských zjišťuje řadu nedopatření, která vznikla neporozuměním řecké předlohy. Latinské verze (ovšem jenom některé) uveřejnili Wilhelm A r n d t a Friedrich Z a r n c k e v Sitzungsber. der Sächs. Gesellschaft der Wissenschaften 26, 1874 a 27, 1875. Vídeňská Národní knihovna mně na mou žádost zaslala mikrofilmy dvou dalších latinských verzí, takže mám pro srovnání s naší staroslezskou skladbou dostatečný pramenný základ, bez něhož by se řada míst nedala vůbec interpretovat. Při rozboru jazyka nenarážím na žádné větší obtíže (martirote ukazuje na alemanskou, resp. bavorskou předlohu, která se už patrně také hemžila chybami). Avšak hůř je to s pořadím a posloupností veršů. Svědomitý celkem opisovač se při převádění bavorské básně do svého rodného slezského nářečí dopouštěl hrubých omylů a nepřesností. Při častých homoteleutonech, tj. při stejných rýmech kontextově blízkých se často stává, že oko opisovače se odpoutává při opisování od textu, aby pak zachytilo text se stejným začátkem nebo koncem, stojící však poněkud opodál na stejné stránce. Proto má rukopis četné mezery, zkomolená jména, ne zcela jasná místa atd. A z těch důvodů působí oprava a úprava znění textové souvislosti vzhledem k porušené snad již předloze bavorské proveniencie nepředstavitelné překážky. Škoda, že tato legenda nemá paralelu v ostatních dvou rukopisech. Potěšen jsem byl faktem, že právě v desavském — nikoli v olomouckém — sborníku můžeme číst veršovanou skladbu o sv. Jiří. Po obdržení mikrofilmu z Halle an der Saale a po dodání fotokopii mohl jsem ke svému velkému zklamání jen konstatovat, že i v tomto případě jde o zcela odlišnou verzi. I mohu tedy germanistům prezentovat tři skladby o sv. Jiří, z nichž toliko jedna byla — velmi nepřesně a obecně nepřístupně — publikována (srov. Ferdinand V e t t e r, *Der heilige Georg des Reinbot von Durne*. Halle 1896. Vydání opravdu chabé. Skladbu Reinbotovu byl nucen znovu vydat Carl von K r a u s, *Der heilige Georg Reinbots von Durne*. Nach sämtlichen Handschriften. Heidelberg 1907). Vknize Vetterově právě je kromě Reinbotovy skladby otištěn také náš stručný epos podle

berlínsko-marburského rukopisu, a to na podkladě opisu pořízeného Vetterovým bratrem Theodorem, nefilologem, s velmi četnými — horrible dictu! — chybami. Připravil jsem k tisku vydání nové, a jak doufám, spolehlivé. Dodatek: Simprecht Kröll napsal r. 1516 rovněž báseň o sv. Jiří (Cod. Pal. 109, 95r—106r). A nyní novum v německé literatuře. Zjistil jsem, což dosud známo nebylo, že Kröll vydatně užil pro svou skladbu právě této alemanské básně, která je předmětem naší úvahy.

8. Von den Propheten (118v—125v); Zde jde o velmi špatně a nebdale zapsané znění legendy týkající se vypravování Adamova syna Setha o původu dřeva Kristova kříže a o sestoupení Krista do pekel. Naštěstí nám může v tomto případě vydatně vypomoci desavský sborník; kromě jiných vitaných kusů obsahuje také tuto veršovanou skladbu. Vydal jsem ji podle znění desavského sborníku 24, 8° (dříve Georg 4°, 4), fol. 130v—138v, a se zřením k variantám vídeňského rukopisu Nr. 3007, s podrobnou analýzou jazyka, se zřením k latinským předlohám (viz Leopold Zatočil, *Befreiung der Altväter*. — SPFFBU D 12, 1965, str. 75—93). Ve svém dosud neověřené popise desavských rukopisů z roku 1975 (který mně dala — ovšem jen vzhledem k desavskému sborníku 24, 8° — k dispozici má bývalá žákyň Dr. Drahoslava Cepková, CSc.) uvádí Dr. Franz Josef Pensel: *Vitas Patrum*. — Lit. s. Verf.-Lexikon IV, Sp. 677—681 atd. — Pensel nezná můj otisk a rozbor této památky z roku 1965 a proto neví, že jsem dávno a spolehlivě určil latinské prameny (srov. oddíl 6. *Verhältnis der deutschen Versbearbeitung zu ihren lat. Vorlagen* na str. 88—91).

Pokud jde o čísla 9, 10, 11, 13, 15, 18 a 21 (tschechische geistliche Prosa) v našem vídeňském sborníku, nemíníme se jimi zabývat.

12. *Dis buch heysert Lucidarius* (128r—159r). K. Schorbach se tímto rukopisem zabýval (srov. *Quellen und Forschungen* 74, str. 30 a násl.) a pozornost mu věnovala také Dr. Eva Uhrová, a to nejen ve své kandidátské práci, nýbrž také v několika statích (srov. např. její článek *K rukopisu vídeňského Lucidáře* ve Slezském sborníku 65, 1967, str. 222 až 230).

14. *Spil von der Besuchunge des grabis und von der ofirstendunge gotis* (163v—188r), tj. ona proslulá velikonoční hra, kterou se zabývalo už mnoho germanistů. V ní se vyskytují narážky na poměry slezské (Ve vratislavském domě se pekou mosanzen [tj. mazance], je tam zmínka o osadě Ottmachau). Přes všechny kolority a čistě slezské nářečí jsem přesvědčen, že prapůvodní verzi této velikonoční hry nutno hledat někde na západě: do Slezska dostala se přes několikere mezistupně a různá přepracování, jež se nám nedochovala. Je to však v našem případě zcela originální, samorostlé a scénicky neobvyčejně živě komponované drama, které odráží život, což se až příliš realisticky projevuje jak v charakteru jednotlivců, tak v hromadných scénách a výstupech někdy dost obhroublé povahy, takže lze tuto vídeňskou (lépe: slezskou) velikonoční hru charakterizovat jako jeden z dobře dochovaných dramatických výtvorů pozdního středověku. S posledním vydáním této hry, které pořídil Eduard Hartl (*Das Drama des Mittelalters. Osterspiele. Mit Einleitungen und Anmerkungen auf Grund der Handschriften herausgegeben von E. H.* — *Deutsche Literatur ... in Entwicklungsreihen. Reihe: Drama des Mittelalters, Band 2*), nebyli badatelé spokojeni, a to pro někdy dosti smělé a odvážné Hartlovy zásahy

do textu. Ještě malý dodatek, a to osobní. V jednom pražském rukopise (dříve kodex Lobk. 490, nyní rukopis Státní vědecké a univerzitní knihovny v Praze, sign. XXIII F 128, fol. 53r—55v) je zapsána scéna z nedochované pašijové hry slezské, nadepsaná: *Ludus de cena domini* o 240 verších. Jak po stránce jazykové, pravopisné a v neposlední řadě též stylistické víže se tato veršovaná scéna k vídeňské velikonoční hře. A poněvadž se lze sotva domnívat, že by na volném jevištním prostoru středověkého divadla byla tato stručná hra uváděna samostatně a poněvadž tu máme co dělat s běžnými tehdy rýmy, floskulemi a opakujícími se místy, velmi hojně se vyskytujícími v tehdejších dramatech, zastávám názor, který si troufám obhájit, že pražský *Ludus* (slezského původu!) představuje jediné dochovanou součást první ztracené části někdejší rozměrem svým a též obsahově úplně pašijové slezské hry, jejíž druhou částí je právě zmíněná vídeňská velikonoční hra. Způsob vyjadřování (jazyk, fráze, obraty a rýmy, latinské poznámky autorovy atd.) má své obdobné, zčásti i shodné paralely a protějšky ve vídeňské slezské velikonoční hře. V tomto případě jde patrně — v rámci středověkých památek uchovaných na československém území — o jednu z posledních her pozdního středověku, dosud neznámou a nepublikovanou.

16. *Sibyllenweissagung* (194v—204r). Památka byla vydána, ovšem zase jen v normalizovaném znění středohornoněmeckém. O tom všem sov. Gustav Ehrismann, *Geschichte der deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters*, Schlussband str. 585 a násl..

17. Veršovaný epos o Oswaldovi (205r—233r). Roku 1912 uveřejnil Georg Baesecke svou edici *Der Wiener Oswald* (Kritische Ausgaben altdeutscher Texte, herausgegeben von C. v. Kraus und Konrad Zwierzina, Bd. 2. Heidelberg 1912), ve které přihlíží též k verzi olomoucké (vypsal si v Olomouci řadu důležitých variant, avšak pro nedostatek času si nemohl poříditi opis celé památky). Vídeňského Oswalda vydal Franz Pfeiffer v *ZfdA.* 2, 1942, str. 92—130, přesně podle rukopisu, bohužel i s některými chybami. Baesecke nepřihlížel k rukopisnému znění, nýbrž převedl svůj — pomocí znění obou rukopisů získaný — text do normalizované východní střední němčiny, tedy do normalizovaného Ostmitteldeutsch. Takové, tedy ovšem běžné upravování dochovaných textů dnešní germanistická věda šmahem zamítá. Máme tedy před sebou text Baeseckův a nikoli text rukopisů. Nemůžeme si tedy učiniti náležitou představu o znění původního textu vídeňského, neřku-li o původním znění rukopisu olomouckého. Jako český germanista pokládám za svou povinnost, abych i tuto památku zpřístupnil germanistické vědě. K tomu přistupuje ještě jiný a závažný důvod. Roku 1915 uveřejnil Karl Helm v *PBB* 40, str. 1—40, varianty (tedy nikoli text v celém jeho rozsahu) z objeveného tehdy rukopisu desavského, a to právě vzhledem k normalizovanému a kritickému textu Baeseckovu. Roku 1920 vydala žákyně Baeseckova Gertrude Fuchs, přihlížeje k desavskému Oswaldovi, vídeňského Oswalda znovu (*Der Wiener Oswald*. Germanistische Abhandlungen, 52. Heft. Breslau 1920). Pro celkem dobře dochované znění desavské bylo nutno přehlížet některé Baeseckovy Atthesen (tj. místa pokládána Baeseckem za pozdější interpolace a dána jím do závorek jako nepůvodní). Jde v případě Baeseckově o naprosto neodůvodněný zásah do textu a o nedomyšlenou koncepci učence, který se později proslavil jako

výborný znalec starohornoněmeckých pomátek a kterému děkujeme za nádhernou knihu *Vor- und Frühgeschichte des deutschen Schrifttums* 1. Band. Halle/Saale 1940. Fuchsová jako věrná žákyně Baesckova pozvedla svůj hlas jenom proti některým „atthesim“. Kritika dokonce vytýkala, že k novému vydání vůbec nemuselo dojít (srov. H. W. Keim v AfdA. 41, 1921, str. 82 a násl.). Poněvadž dnes máme zájem o to, abychom čerpali své znalosti z rukopisů samých, pojal jsem plán zpřístupnit zahraničním germanistům kromě olomouckého Oswalda také Oswalda vídeňského a desavského, aby konečně všechny tři rukopisy patřící sice obsahově k sobě, avšak svým nářečím se značně rozcházející, byly pohromadě. O Oswaldovi srov. stručně též: Johannes Erben, *Ostmitteleutsche Chrestomathie*. Berlin 1963.

18. *Der König im Bader* (233v—239v). Báseň byla vydána.

19. *Von dem gebawir* (239—242v). Báseň vydal Leopold Zatočil, ve SPFFBU D 14, 1967, na str. 118—120.

20. *Alexius* (243r—253r). Jde tu o tzv. veršované zpracování B latinské legendy o sv. Alexiovi. Legenda o Alexiovi byla vydána s jinými verzemi Ferdinandem Maßmannem v knize *Sanct Alexius Leben in acht gereimten mittelhochdeutschen Behandlungen* (Bibl. der gesamten deutschen Nationalliteratur, 9. Bd., Quedlinburg und Leipzig 1843), a to bohužel opět v normalizovaném znění, takže badatelům unikají nářeční zvláštnosti celé památky, o nichž ze lze poučit výhradně z kuse podaných ukázek věcné závažnosti v aparátu variant. K tomuto vídeňskému znění staroslezského původu přihlížel jsem ve svém vydání olomouckého Alexia ze zmíněného olomouckého rukopisu z kapitulní knihovny č. 188. Srov. Leopold Zatočil, Olomoucká legenda o sv. Alexiovi (B) a poznámky k legendě polské (Věstník Král. České Spol. Nauk 1948, stran 48). Bylo by však na místě, a to nejen z důvodů filologických, nýbrž i pedagogických, vydat i vídeňského Alexia v původním rukopisném znění.

Už M. Fr. Bla u pořídil na podkladě dvou jiných rukopisů téže verze a se zřetím k vídeňskému rukopisu Cod. 3007 kritické středohornoněmecké vydání Alexia B, k němuž jsem přihlížel ve své shora uvedené práci z r. 1948. Avšak ne dosti na tom. Také náš desavský rukopis obsahuje Alexia, jehož vydání pořídil H.-Fr. Rosenfeld (*Eine Bearbeitung des Alexius B aus dem 15. Jahrhundert*, v časopise Neuphilologische Mitteilungen 66, 1965, str. 91 až 107; o tom srov. L. Zatočil, *Zwei altschlesische Gedichte*. — SPFFBU D 14, 1967, str. 109—124, srov. zejména str. 122, pozn. 16). Existuje tedy celkem pět rukopisů Alexia (verze B), z nichž však desavské zpracování je — u srovnání s jinými kusy — filologicky primitivní a pro textovou kritiku, jak se lze z Rosenfeldova vydání přesvědčit, naprosto nevýnosné.

Z ostatních kusů mnou dosud nepřipomenutých chtěl bych z kodexu desavského uvést legendu o sv. Kateřině (33r—43r), k níž se mi podařilo zjistit a opsat uppsalskou legendu téže verze. Při svém vydání této legendy budu muset přihlížet jak k prvotiskům, tak k několika rukopisům roztroušeným po německém území. Srov. Oskar Schade, *Geistliche Gedichte des XIV. und XV. Jahrhunderts vom Niederrhein*. Hannover 1854, str. 103—160; dále pak Hermann Degering und Josef Husung, *Die Katharinen-Passie*. Ein Druck von Ulrich Zell. In Nachbildung herausgegeben und untersucht (Seltene Drucke der Preuß. Staatsbibliothek zu Berlin). Berlin 1928. — Verze této legendy (srov. její začátek podle kodexu desav-

ského: 33r By deme mehere lyt eyn lant, Das ist Allexandria genant. Dor inne eyne stad was, Alse ich in dem buche laes. In der stad was eyn herre, Der twang dy leute sere atd.) byla rozšířena sice po celém Německu, avšak její vlastní původní oblast, kde totiž vznikla, nepodařilo se dosud přesvědčivě zjistit. Snad v Durýnsku? Nebo v oblasti Porýnské? — Rozbor rýmů nevedl zatím ke kýženému výsledku. Budu muset přihlížet i k hornoněmecké verzi zapsané v mnichovském rukopise Cgm. 8⁴ 478.

Z nevydaných dosud kusů z desavského sborníku nutno uvést **Anselma** (103r—130r). K tomu srov. nyní kandidátskou práci mé žákyně Dr. **Drahošlavy Cepkové** o dvou svazcích: **Sprache und Text zweier deutscher Bearbeitungen der Interrogatio S. Anselmi aus dem 15. Jahrhundert** (celkem 473 stran): 1. svazek: Die prosaische bairische Fassung der Interrogatio S. Anselmi nach der Troppauer Hs. Ra 6 (str. 1—251); 2. svazek: Die gereimte ostmitteldeutsche Bearbeitung der Interrogatio S. Anselmi nach der Dessauer Hs. Cod. 24, 8° (str. 253—473).

Při probírání různých jazykových a literárních jevů narazil jsem na mezery v bádání, které vyplnit pokládám za svůj úkol. V neposlední řadě jsem však zavázán oněm nepatrným psářům a opisovačům, kteří takřka v posledních minutách před 12. hodinou nám tyto cenné památky — svou odříkavou a pilnou prací — zachránili. I když jde někdy o památky velice porušené a i když je těžko dopátrat se jejich původního znění a místa vzniku, patří těmto mužům náš dík a obdiv.